

Elektronski bilten

EKOLOG

Godina I Broj 5 ► Jun 2008

ISSN 1800-7031

NASLOVI:

Održan sastanak predstavnika Ministarstva
turizma i zaštite životne sredine
i ekoloških NVO
**USPOSTAVITI KONKRETNIJU
SARADNJU**

Grupa NVO oštro reagovala zbog napada na
Mladena Stojovića
STOP NASILJU!!!

Nikšić VS In Bev
**PRONAĐEN ZAJEDNIČKI
JEZIK**

NYO „OZON”
Elektronski priručnik za porodicu
„UOČI I U POMOĆ PRISKOČI”

EKO EDUKATOR
PRIPREMA ZA RECIKLAŽU

Konkursi za raspodjelu sredstava NVO
**„GUGLOVANJEM” DO
REALNOSTI**

Ministarstvo turizma i zaštite životne sredine
**600 KONTEJNERA ZA SELEKTIVNO
PRIKUPLJANJE OTPADA**

Izdavanje ovog broja omogućilo je:

Crna Gora

Ministarstvo turizma i zaštite životne sredine

RIJEČ UREDNIKA

Poštovani prijatelji, zadovoljstvo koje našoj Redakciji predstavljaju vaši komentari i pohvale, konstantan rast zainteresovanih za redovno dobijanje biltena i učestvovanje u njegovoj izradi, odlična medijska praćenost svih dosadašnjih izdanja i blagonaklon odnos eminentnih stručnjaka iz oblasti životne sredine prema aktivnostima NVO „OZON“, najljepši su poklon za polugodišnjicu postojanja Elektronskog biltena „EKOLOG“ i najbolji motiv za stalno unapređenje njegovog kvaliteta.

Dodatnu satisfakciju predstavlja odluka Ministarstva turizma i zaštite životne sredine da, dodjelom skromnih sredstava na konkursu za NVO sektor, omogućući dalju realizaciju ovog Projekta i poboljša uslove u kojima smo do sada radili.

Ovaj potez Ministarstva ohrabruje, pogotovo što je naš bilten prepoznatljiv kao mjesto na kojem se, uglavnom, kritikovala politika aktuelnog režima, nikako bez pokrića, kada je oblast životne sredine u pitanju, i mi ga prihvatamo kao izuzetan pomak unaprijed.

Ipak, čvrsto obećavamo da ćemo i dalje ukazivati na sve ekološke nepravilnosti u našem okruženju i propuste nadležnih institucija kada god za to bude razloga, a za sada ih ima pregršt, i da nećemo dozvoliti da išta otupi našu „oštricu“.

U prilog tome, ne mogu a da ne prokomentarišem, nelogičnosti u „interesima“ samog Ministarstva turizma i zaštite životne sredine i neophodnost mnogo boljeg koordinisanja aktivnosti u ovim oblastima. Tako, dok razvoju turizma organizovanje trka glisera i džip relija, vjerovatno, donosi kratkoročne koristi, bogatije goste i bolju medijsku zastupljenost, ovakve manifestacije nikako ne mogu ići u prilog drugom djelu Ministarstva - zaštiti životne sredine, već potpuno nasuprot. I džipovi i gliseri su poznati kao veliki zagađivači.

Mnogo bolja opcija je organizovanje međunarodnih biciklističkih tura kroz cijelu Crnu Goru, koje sem dugoročnijih prednosti, promovisanja prirodnih ljepota i uključivanja svih opština, ni na koji način

ne narušavaju životnu sredinu, a uz to popularišu zdrav način života.

Pozitivan primjer za dobru usklađenost razvoja turizma i zaštite životne sredine jeste uvođenje eko takse, koja bi i stranim gostima i domaćem stanovništvu trebalo da Crnu Goru predstavi kao zemlju u kojoj se ozbiljno vodi računa o očuvanju prirode i primjenjuju pozitivna iskustva iz razvijenog svijeta.

A i podstakne ih da više šetaju.

Kada su iskustva iz svijeta u pitanju moram se osvrnuti na prethodni broj „Ekologa“ i akciju „PUŠENJE UBIJA IZABERI ŽIVOT“, koja je od strane medija bila praćena na visokom nivou. Nakon podataka iz našeg biltena, čiji je izvor Svjetska zdravstvena organizacija, na jednoj veoma gledanoj informativnoj emisiji (ni u „Ekologu“ nema besplatne reklame!!!) prenesen je stav češkog „eksperta“ koji ističe da zemlje u razvoju koje turizam vide kao svoju šansu moraju da uzmu u obzir činjenicu da gosti koji posjećuju ovakve destinacije sve više vode računa o tome da li je dozvoljeno pušenje na javnim mjestima, ali ne zbog toga što im od posledica duvanskog dima prijeti opasnost, već zato što oni pod dobrim odmorom podrazumijevaju da mogu nesmetano konzumirati cigarete gdje god to poželeti?! Zaista nevjerovatna teorija. Gotovo smiješna kao i ona po kojoj su u slučaju zabrane konzumiranja duvana na javnim i radnim mjestima pušačima ugrožena ljudska prava. Ko normalan može da odobri ubijanje, pošto duvan to radi i onima koji ga konzumiraju i onima oko njih?

Za kraj da istaknem lično ogorčenje zbog prebijanja sportskog novinara Mladena Stojovića, i da izrazim bojazan od posledica koje po Crnu Goru izazivaju ovakve, nenormalne, pojave.

U mjesecu kada smo, kampanjom „ISTINA NEMA GRANICE“, pokušali da podstaknemo novinare na bavljenje istraživačkim djelom eko novinarstva, podsjetimo na žrtve iz novinarske profesije i obilježimo Svjetski dan nezavisnih medija, ovakav zločin shvatamo kao „rukavicu bačenu u lice“ i daćemo sve od sebe da zaštitimo pravo na slobodu govora i javno iznošenje mišljenja. Početkom juna u Vašingtonu je otvoren Muzej posvećen žrtvama novinarstva, u kojem se nalaze i fotografije Slavka Ćuruvije i Milana Panića, koji bi trebalo da upozori na opasnost kojoj su izloženi predstavnici „javne riječi“.

Kod nas se upozorava na drugačiji način.

Uđu čovjeku u kuću i prebiju ga!!!

Šta reći?!

Aleksandar Perović

**Održan sastanak predstavnika
Ministarstva turizma i zaštite životne
sredine
i ekoloških NVO
USPOSTAVITI
KONKRETNIJU
SARADNJU**

Podgorica - U prostorijama Ministarstva turizma i zaštite životne sredine, 11. juna, sa početkom u 12 časova i 30 minuta, održan je sastanak predstavnika Ministarstva i ekoloških NVO, na kojem se razgovaralo o pripremi nacarta sporazuma o saradnji i dokumentu o kriterijumima za izbor predstavnika NVO u radna tijela koja formiraju državni organi Crne Gore.

Dnevni red se sastojao od četiri tačke:

1. Usvajanje dnevnog reda,
2. Rasprava oko Strategije saradnje Vlade Crne Gore i NVO;
3. Razmatranje dokumenta „Kriterijumi i procedura za izbor predstavnika NVO koje se bave zaštitom životne sredine u tijela koja formiraju državni organi Crne Gore“;
4. Razno.

U uvodnim rječima pomoćnik ministra Siniša Stanković i programski direktor CRNVO Goran Đurović upoznali su učesnike o nekim djelovima nacarta sporazuma o saradnji NVO i Vlade Crne Gore, ali pošto većina prisutnih predstavnika NVO nije imala uvid u ovaj dokument, dogovoreno je da se o njemu naknadno raspravlja, a oformljena je i radna grupa koja je u obavezi da do 20. juna pripremi nacrt dokumenta i prosljedi ga NVO-ma na razmatranje.

Treća tačka dnevnog reda protekla je u komentarima oko pojedinih djelova predložene forme dokumenta „Kriterijumi i procedura za izbor predstavnika NVO koje se bave zaštitom životne sredine u tijela koja formiraju državni organi Crne Gore“, a pošto je većina prisutnih i radila na njegovoj izradi, nastavljena je rasprava sa prethodna četiri sastanka i dogovoreno da radna grupa pripremi unaprijedenu verziju i ovog dokumenta.

Radna grupa će posloovati u sastavu: Marina Mišković i Ana Jovanović, iz Ministarstva turizma i zaštite životne sredine, predstavnik CRNVO i predstavnik kancelarije za saradnju sa NVO.

U razgovoru koji je kasnije vođen pomenute su već, na žalost, standardne teme kao što su zloupotreba civilnog sektora, stalni finansijski problemi sa kojima se ekološke NVO suočavaju, a bilo je riječi i o IPA fondovima i uslovima koje NVO moraju da ispune kako bi kandidovale svoje Projekte.

Predstavnici NVO su obavješteni da treba da predlože svog kandidata za donošenje Zakona o jonizujućem zračenju, čiji je koncept već pripremljen.

Sastanku su, sem pomenutih, prisustvovali Dželal Hodžić (NVO „Zeleni korak“ iz Ulcinja), Predrag Popović (NVO „Pristan“), Slobodan Kostić, Nenad Raičević (NVO „Ekozon“), Zdravko Janjušević (NVO „Otpor“), Ljilja Radunović (NVO „Eko Centar Delfin“ iz Kotora), Husein Izet (Fondacija princeza Dajana), Biljana Gligorić (NVO „Expeditio“ iz Kotora), Aleksandar Perović (Udruženje građana „OZON“ Nikšić), kao i savjetnik Tamara Đurović.

Naredni sastanak, na kojem će biti usvojen konačan tekst sporazuma o saradnji između Ministarstva turizma i zaštite životne sredine i nevladinih organizacija, i akta o kriterijumima i procedurama za izbor predstavnika NVO koje se bave zaštitom životne sredine u tijela koja formiraju državni organi Crne Gore, planiran je za prvu polovinu mjeseca jula. Tom prilikom će se utvrditi tačan datum sastanka na kojem će biti predstavnici Ministarstva turizma i zaštite životne sredine i zainteresovanih nevladinih organizacija potpisati Sporazum o saradnji.

EKOLOG team

Izdavanje ovog broja e-biltena „Ekolog“ omogućilo je:

Ministarstvo turizma i zaštite životne sredine

**Grupa NVO oštro reagovala zbog napada na Mladena Stojovića
STOP NASILJU!!!**

Podgorica - Na inicijativu Centra za razvoj nevladinih organizacija (CRNVO) i Udruženja građana „OZON“ Nikšić, grupa od 25 nevladinih organizacija iz Crne Gore oštro je protestovala zbog napada na sportskog novinara Mladena Stojovića i pozvala nadležne institucije da što prije otkriju počinioc ovog nemilog događaja. U nastavku prenosimo cjelokupno saopštenje i imena nevladinih organizacija koje su ga potpisale.

SAOPŠTENJE ZA MEDIJE

Nevladine organizacije oštro protestuju zbog prebijanja novinara Mladena Stojovića i pozivaju nadležne institucije da što prije otkriju počinioc ovog događaja.

U mjesecu kada je cijeli svijet obilježio Svjetski dan nezavisnih medija, Crna Gora ne može dopustiti da ovakve pojave ostanu nerazjašnjene, pogotovo kada se zna da nijesu rasvijetljeni ni ranije počinjeni zločini i druga krivična djela nad novinarima i drugim javnim ličnostima.

Podsjećamo da je američka nevladina organizacija „Freedom house“ u izvještaju za 2008. godinu Crnu Goru ocijenila kao djelimično slobodnu zemlju, a napad na novinara Stojovića, pogotovo što se desio u njegovom stanu, svjedoči da je sloboda medija i sloboda izražavanja na veoma niskom nivou.

Umjesto sumnje u Stojovićeve navode, NVO apeluju na Upravu policije da istinski intenzivira službene mjere i radnje koje bi mogle dovesti do identifikacije lica ili više njih koji stoje iza napada i onih koji su naručioci ove veoma ozbiljne opomene.

Takođe, apelujemo na Vrhovno državno tužilaštvo da po sopstvenoj inicijativi pristupe procesuiranju ovog i sličnih događaja.

Pozivamo premijera Đukanovića, ministra Kalamperovića i direktora Uprave policije da daju svoj doprinos rješavanju zločina nad Stojovićem, da ne

ralativizuje ovaj i slične događaje te da javno jasno osude ovakve pojave.

Podgorica, 2.jun 2008

1. Centar za razvoj nevladinih organizacija, Podgorica
2. Udruženje građana „OZON“ Nikšić
3. Centar za građansko obrazovanje, Podgorica
4. Fondacija za stipendiranje Roma, Podgorica
5. Evropski pokret u Crnoj Gori, Podgorica
6. Savez slijepih Crne Gore, Podgorica
7. Akcija za ljudska prava,
8. MAPSS, Podgorica
9. Sigurna ženska kuća, Podgorica
10. ANIMA, Kotor
11. ADP Zid, Podgorica
12. EXPEDITIO, Kotor
13. Dom nade, Podgorica
14. Liga žena glasača, Nikšić
15. Medjunarodni forum "Crna Gora", Nikšić
16. Centar za inicijative iz oblasti održivog turizma, Podgorica
17. Agua vita, Bijelo Polje
18. MOGUL, Ulcinj
19. Zeleni gaj – Rožaje
20. PAX, Ulcinj
21. Udruženje roditelja Crne Gore, Podgorica
22. Inicijativa mladih za ljudska prava, Podgorica
23. NVO „Žensko srce“, Podgorica

O3 KOMENTAR:

Uzimajući u obzir podatak da je u Crnoj Gori registrovano preko 4.000 nevladinih organizacija zabrinjava činjenica da je veoma mali broj predstavnika civilnog sektora reagovao na ovako krupan problem, pogotovo što se u velikom broju statuta ističu kao osnovni ciljevi upravo ostvarivanje građanskih sloboda i zaštita ljudskih prava.

Ako upad na lični posjed i nanošenje tjelesnih povreda, bez obzira ko je žrtva, nijesu dovoljni za grupno javno negodovanje organizacija civilnog društva, onda bi stvarno trebalo da se zapitamo koliko je građanske hrabrosti potrebno za pojedinačne istupe i šta treba da se desi da bi izazvalo masovne proteste. Možda je bolje da ne odgovaramo na ovo pitanje?!

A.P.

**Nikšić VS In Bev
PRONAĐEN ZAJEDNIČKI
JEZIK**

Nikšić – Nakon vijesti da je konačno stiglo dugo čekano odobrenje iz Moskve kojim su predstavnici belgijskog pivarskog giganta „In Bev” ovlašteni da potpišu ugovor o izgradnji sistema za prečišćavanje otpadnih voda i da to više nije problem lokalnoj upravi da počne sa radovima, odlučili smo da se preciznije informišemo o obavezama koje su prihvatili vlasnici Pivare, kao i o rokovima za buduće poslovne aktivnosti, kako gradske vlasti tako i nikšićke fabrike.

Pošto se o problemu otpadnih gradskih voda govorilo i pisalo mnogo puta, pogotovu tokom predizbornih kampanji u kojima je konstantno obećavano njegovo rješavanje, a OZON je već reagovao zbog zloupotrebe ove ekološke nepravilnosti u političke svrhe, smatramo da je precizno informisanje o najnovijem raspletu veoma bitno, pogotovo zbog povećanja interesovanja građana za najznačajnije probleme iz oblasti ekologije i njihovo uključivanje u buduće planove za očuvanje životne sredine.

Poštujući procedure koje su propisane u vodičima za pristup informacijama u posjedu Službe za zaštitu životne sredine, odnosno Službe menadžera S.O.Nikšić, pokušali smo doći do primjerka Studije izvodljivosti, koju je uradio Instiut „Jaroslav Černi“ iz Beograda, kako bismo se na što bolji način spremili za ovu temu. Glavni opštinski menadžer g-din Željko Popović, obavjestio nas je da, zbog poštovanja autorskih prava, nije u mogućnosti da nam na traženi način omogući uvid u Studiju izvodljivosti, i stavio se na raspolaganje da odgovori na sva pitanja koja nas zanimaju.

Nakon upoznavanja sa, veoma predusretljivim, glavnim menadžerom Popovićem, uz osvrt na ranija dešavanja u vezi za izradom Studije izvodljivosti, saznali smo da je jedna od glavnih prepreka za raniji dogovor između grada i vlasnika pivare bila upravo politika „In Bev“-a da ne bude suvlasnik, već samo većinski vlasnik, što je, u slučaju izgradnje sistema za prečišćavanje

otpadnih voda grada, bilo neprihvatljivo za lokalnu upravu, koja je zbog traženja kompromisa sa nikšićkom pivarom uložila dodatnih 50.000 evra za promjenu Studije izvodljivosti.

Ipak, zahvaljujući upornosti pregovaračkog tima, vlasnici „In Bev“-a su na kraju pristali na prvobitne uslove, koji podrazumijevaju izgradnju sistema za predtretman otpadnih voda iz fabrike i plaćanje naknade za korišćenje gradskog sistema za prečišćavanje otpadnih voda. Na ovaj način otpadne vode iz fabrike pri ulasku u sistem za prečišćavanje otpadnih voda grada imaće kvalitet u zakonski propisanim okvirima, a pivara „Trebjesa“ biće najveći „platiša“ usluga gradskog prečišćivača.

Da podsjetimo, pivara je u junu 2007. godine ugradila Postrojenje za neutralizaciju, kojim je ph vrijednost otpadnih voda dovedena u zakonski regulisane okvire (6-9), a ugrađen je i mjerač protoka na izlivu procesnih otpadnih voda iz fabrike, kojim se redovno provjerava njihov kvalitet.

Pivara se u ugovoru obavezala da izgradi postrojenje za predtretman otpadnih voda iz fabrike ranije od završetka radova na sistemu za prečišćavanje otpadnih voda grada, što je i preduslov za njegovo uspješno funkcionisanje.

Tender za izgradnju sistema za prečišćavanje otpadnih voda planiran je za kraj jula tekuće godine, a početak radova za oktobar 2008, što znači da bi i pivara ubrzo morala početi sa izradom potrebne projektne dokumentacije, prije svega, Studije izvodljivosti i elaborata o procjeni uticaja na životnu sredinu, kako bi uskladila poslovne aktivnosti i termine sa lokalnom upravom.

Važan je i podatak da će, iako se u medijima kalkuliralo sa 4.000.000 € koji su odobreni iz IPA fondova za izradnju sistema za prečišćavanje otpadnih voda grada, lokalna uprava imati na raspolaganju 3.000.000 €. Ranije je Evropska investicinska banka odobrila kredit od 5.000.000 €, a vrijednost cijelog Projekta je procijenjena na 12.500.000 €.

Kako bi što uvjerljivije prenijeli informacije za koje smatramo da su interesantne građanima od ovog broja uvodimo rubriku Eko intervju, po principu 10 pitanja 10 odgovora, u kojoj ćemo pokušati da od kompetentnih lica dobijemo zvanične podatke. Na temu izgradnje sistema za prečišćavanje otpadnih voda grada tražili smo odgovore od glavnog menadžera Željka Popovića, koji je bio i član pregovaračkog tima lokalne uprave.

EKO INTERVJU

EKOLOG: Da li Pivara „Trebjesa“ trenutno plaća nadoknadu za zagađivanje životne sredine, i ako plaća da li ta sredstva idu u gradski budžet?

POPOVIĆ: Pivara plaća nadoknadu za zagađivanje životne sredine JP „Vodovod i kanalizacija“.

EKOLOG: Da li neka od inspekcija pod nadležnošću lokalne uprave ima pravo da izvrši provjeru kvaliteta otpadnih voda Pivare u toku ljetnjih mjeseci, odnosno ko treba da pokrene postupak kako bi se u „jeku“ sezone izvršila provjera otpadnih voda?

POPOVIĆ: Kontrolu vrši JP „Vodovod i kanalizacija“.

EKOLOG: Da li postoji ustaljena dinamika mjerenja otpadnih voda grada?

POPOVIĆ: Ugrađen je mjerač protoka.

EKOLOG: Kako će se nakon izgradnje novog sistema mjeriti kvalitet otpadnih voda iz Pivare, i u čijem će vlasništvu biti taj mjerni instrument?

POPOVIĆ: Po zakonu to je u nadležnosti JP „Vodovod i kanalizacija“ i inspeksijskih službi.

EKOLOG: Da li će lokalna vlast imati uvid u reference institucije koja će raditi Studiju izvodljivosti sistema kojeg je Pivara u obavezi da izgradi?

POPOVIĆ: Ne.

EKOLOG: Da li će predstavnik lokalne uprave biti u Tijelu koje odlučuje o izvođaču radova Pivarinog postrojenja?

POPOVIĆ: Mislimo da neće, ali bi to bilo neophodno.

EKOLOG: Koje Tijelo će biti nadležno da odluči o izvođaču radova gradskog kolektora i da li će u njemu ekološke NVO iz Nikšića imati svog predstavnika?

POPOVIĆ: Komisija koja će biti formirana prije tendera.

EKOLOG: Šta će biti sa starim postrojenjem u Studencima?

POPOVIĆ: Ono se ruši i na njegovom mjestu gradi novo.

EKOLOG: Kakva je uloga J.U. „Vodovod i kanalizacija“ Nikšić, u Projektu „Izgradnja sistema za prečišćavanje otpadnih voda grada“?

POPOVIĆ: Dostavljanje svih potrebnih parametara i informacija neophodnih za izgradnju.

EKOLOG: Pod čijim će gazdovanjem biti prečišćać, odnosno kome će se plaćati nadoknada za korišćenje?

POPOVIĆ: Prečišćać će biti predat na gazdovanje JP „Vodovod i kanalizacija“ i njima će se plaćati nadoknada.

**OZONE VS In Bev
ROUND 1**

Udruženje građana „OZON“ Nikšić je kontaktiralo predstavnika za medije Pivare „Trebjesa“, Nataliju Milić, kako bi saznali ko je nadležan da omogući predstavnicima civilnog sektora i novinarima koji se bave zaštitom životne sredine da uđu u fabriku i upoznaju se sa radom postrojenja za neutralizaciju i dobiju precizne informacije o budućim aktivnostima fabrike na izradi novog postrojenja. Međutim, iako je odgovor obećan za dva dana do zaključivanja ovog broja nije stigao.

Javnost treba da bude upoznata sa činjenicom da Pivara i dalje ispušta otpadne vode direktno u Bisticu, u koncentracijama mnogo većim od maksimalno dopuštenih i nastavlja da zagađuje životnu sredinu, a kada će vlasnici fabrike početi sa ispunjavanjem potpisanih obaveza i izradom projektne dokumentacije još uvijek niko ne zna.

NVO „OZON“ će i dalje nastaviti da insistira na redovnom obavještanju javnosti o svim aktivnostima koje Pivara planira da obavlja u rješavanju problema otpadnih voda i uvidu u svu prateću dokumentaciju, kao i da apeluje na nezavisne medije da se sa što većim profesionalizmom bave ekološkim problemima, kako bi što duže održali pažnju građana za životna pitanja i uticali na nadležne institucije da reaguju u skladu sa zakonima.

NVO „OZON“ će predložiti formiranje komisije sastavljene od predstavnika lokalne uprave, JP „Vodovod i kanalizacija“ i ekoloških NVO koja će pokušati da omogući učešće predstavnika grada u tijelu koje fabrika bude formirala za odabir ponuda za izradu studije izvodljivosti, elaborata o procjeni uticaja na životnu sredinu i izvođača radova, kako bi građani imali svog legitimnog predstavnika koji bi štito njihove interese.

A.P.

**EKOLOŠKE SPECIFIČNOSTI
DUVANSKE INDUSTRIJE****(6)****Piše: mr Radoš Đurović****POVEĆANJA TROŠKOVA ZA
ZDRAVSTVENU ZAŠTITU
I SMANJENJE PRODUKTIVNOSTI**

Sigurno je da:

-države snose velike ekonomske troškove zbog koštanja zdravstvene zaštite i smanjene produktivnosti, kao rezultata bolesti vezanih za pušenje duvana i preranih smrti; u visoko razvijenim zemljama, procijenjeno je da se ukupna koštanja vezana za upotrebu duvana kreću od 6 do 15% od ukupnog koštanja zdravstvene zaštite - između 1995. i 1999. godine u SAD računa se da upotreba duvana prouzrokuje 440.000 preranih smrti godišnje i troškove od oko 157 biliona američkih dolara godišnje uslijed ekonomskih troškova povezanih sa zdravljem; 81,9 biliona američkih dolara zbog gubitka u proizvodnji zbog smrtnosti i 75,5 biliona američkih dolara zbog medicinskih troškova

- u Kini, gdje permanentno raste upotreba duvana, jedna studija iz sredine 90-tih godina procjenjuje da direktni i indirektni efekti pušenja na zdravlje iznose 6,5 biliona američkih dolara godišnje; u 1998. godini, procijenjeno je da 514.100 ljudi u Kini prerano umire zbog bolesti uzrokovanih pušenjem duvana, a što rezultuje gubitkom produktivnosti 1.146 miliona osoba godišnje;

- u Egiptu se procjenjuje da direktna godišnja koštanja zbog tretmana bolesti uzrokovanih duvanom iznose 545,5 miliona američkih dolara

- ako se aktuelni trendovi nastave, oko 650 miliona ljudi koji žive danas, umrijeće eventualno od duvana u budućnosti; pola od njih u polovini svog produktivnog doba, gubeći 20-25 godina života;

PADANJE CIJENA I GUBICI ZBOG UVOZA

Istraživanja ukazuju da:

- masovno povećanje gajenja duvana zbog globalne ekspanzije duvanske industrije, rezultuje prekomjernom snabdjevenošću duvanom širom svijeta i samim tim i sniženjem cijena duvana; ovaj trend se dodatno ubrzao od 1985. do 2000. godine, kada je realna cijena po toni duvana pala za 37%

- mnoge zemlje nisu izvoznici duvanskog lišća i duvanskih produkata, i gube milione dolara svake godine u trgovini sa inostranstvom; u 2002. godini dvije trećine od 161 zemlje uvezle su više duvanskog lišća i produkata duvana nego što su ga izvezle; bilo je 19 zemalja koje su imale negativan bilans u trgovini duvanskih produkata preko 100 miliona američkih dolara ili više (Kambodža, Malezija, Nigerija, Republika Koreja, Rumunija, Ruska federacija i Vijetnam)

- samo 17 od 125 zemalja koje izvoze lišće duvana dobijaju više od 1% od ukupne zarade od izvoza duvana, i samo u 5 od njih (Centralna afrička republika, Malavi, Uganda, Ujedinjena republika Tanzanija i Zimbabve) dobitak od izvoza duvanskog lišća iznosi više od 5% od ukupnog dobitka od izvoza;

- samo dvije države u svijetu su značajno zavisne od izvoza sirovina duvana: Malavi (63% zarade od ukupnog izvoza) i Zimbabve (16% zarade od ukupnog izvoza)

NEZAKONITA TRGOVINA

U današnje vrijeme:

- preko jedne četvrtine izvezenih cigareta nestaje u ilegalnoj trgovini; krijumčarenje cigareta smanjuje prosečnu cijenu koju potrošači plaćaju što povećava njihovu potrošnju

- širom svijeta vlade godišnje gube bilione dolara na osnovu fiskalnih taksi zbog krijumčarenja cigareta

- duvanska industrija saučestvuje u ovoj ilegalnoj trgovini prema trenutnim sudskim rešenjima donešenim u Kanadi i Evropskoj uniji, kao što ima i svoje interne dosjee

ZAPOSLENJE

Opštepoznato je da:

- kada ljudi ostavljaju pušenje ili puše manje, novac koji su ranije trošili na duvan ne nestaje

- iako se novac troši na druga dobra i službe, ekonomija generalno zahtijeva i nove poslove;

- države koje uvoze velike količine duvana i cigareta mogu posebno benefitirati od pada

potrošnje cigareta, dok potrošnja može dovesti do promjene dobara i službi u pravcu domaće proizvodnje; Bangladeš, na primjer, koji uvozi većinu cigareta od ukupne potrošnje, može imati benefit ako potrošnja cigareta padne;

- u nekoliko zemalja koje se veoma zavisne od uzgajivanja duvana, ne mora doći do gubitka radnih mjesta u toj oblasti, čak može doći i do njihovog povećanja, ako globalna potrošnja duvana opadne; promjena u mreži poslova zavisi od toga da li novi obrazac potrošnje ide više ili manje radno-intenzivnim načinima, na imanjima i službama vezanim za duvan, nego cigarete

- proizvodna strana duvanske industrije je samo mali izvor poslova koji su obično visoko mehanizovani; u većini zemalja, duvanski poslovi u proizvodnji, čine ispod 1% od ukupnog zaposlenja u proizvodnji; i sa izuzetkom nekoliko zavisnih zemalja, uzgajivanje duvana u većini država čini malu proporciju zaposlenja u poljoprivrednom sektoru

- u Kini, najvećem proizvođaču duvana na svijetu, samo oko 3% farmera gaji duvan, a što čini samo oko 1% vrednosti od ukupne poljoprivredne proizvodnje

- u Brazilu, drugom globalnom proizvođaču, naduvan odlazi oko 1,9% od ukupne poljoprivredne radne snage i 0,44% od ukupne radne snage

- trenutne projekcije pokazuju da će broj pušača širom svijeta porasti od sadašnjih 1,4 milijarde na više od 1,7 milijardi, do 2025. godine (djelom i zbog povećanja ukupnog broja svjetskog stanovništva) ako trenutna globalna prevencija potrošnje duvana (smanjenje procenta ljudi koji troše duvan) ostane nepromjenjena; čak i sa smanjenjem globalne prevalence sa godišnjom stopom od 1%, procjenjuje se da će broj pušača porasti na 1,6 milijardi, do 2025. godine; i ako smanjenje potrošnje u budućnosti jasno dovodi do smanjenja poslova vezanih za duvan, ovi poslovi nestajace tokom decenija, a ne za jednu noć.

**PUŠENJE UBIJA
IZABERI ŽIVOT**

► Dnom Atlanskog okeana pruža se ogroman planinski lanac, koji se u dužini od oko 15.000 kilometara proteže od Islanda do Antartika. Vrhovi ovih, za nas nevidljivih planina, dostižu i do 3.000 metara.

► Erovo jezero, najveće u unutrašnjosti Australije, leži 12 metara ispod nivoa mora. U njega ne utiče ni jedna rijeka, a na njegovim obalama nema izvora i zato se ono puni samo za vrijeme kišnih mjeseci. U sušnim razdobljima pretvara se u veliku, ali plitku baru, koju pokriva slana skrama.

► U Meksiku raste cvijeće koje svojom bojom označava, bar približno, doba dana. U zoru je bijelo, prije podne ružičasto, a u samo podne tamnoplavo. Kada padne noć potpuno izbljedi.

► Od 1979. do 1984. godine u Africi i Indiji ubijeno je oko 700.000 slonova i tako se gotovo prepolovio broj ovih džinovskih sisara. Smatra se da ih danas na afričkom kontinentu ima manje od 400.000.

► Mravi su prirodni vatrogasci. Kisjelinu koja se stvara u njihovom želucu izbacuju kroz otvor na zadnjem dijelu tijela i gase ugarke nastale udarom groma ili ljudskom nepažnjom.

► Srce patke kuca dva puta sporije kada zaroni pod vodu.

► 8 godina tokom prosječnog života od 75 godina, čovjek provede jedući.

► 40 tona hrane prosječan čovjek pojede za života. Upravo toliko teži 9 odraslih slonova.

► 12 miliona majušnih dlačica pokriva sluznicu čovjekovog nosa. Te dlačice hvataju mirišljave molekule omogućavajući nam da razlikujemo mirise.

► 20.000 različitih mirisa u stanju je da razlikuje ljudsko čulo mirisa.

**Potpisan ugovor za izradu studije
izvodljivosti za lokaciju regionalne
sanitarne deponije, za opštine Nikšić,
Šavnik i Plužine
Kraljevina Španija pomaže
Projekat**

Podgorica – Vlada Kraljevine Španije odobrila je donaciju od 200.000 € za izradu Studije izvodljivosti, procjene uticaja na životnu sredinu i kratkoročnog investicionog programa, za regionalnu sanitarnu deponiju, za potrebe opština Nikšić, Šavnik i Plužine.

Nakon proučavanja prispjelih ponuda za izradu studija, a u skladu sa dogovorom sa Ambasdom Kraljevine Španije u Beogradu, izabrana je ponuda kompanije „Eptisa Servicios de Ingenieria S.A.“.

Španska Vlada je već Crnoj Gori, pod veoma povoljnim uslovima, davala sredstva za rješavanje problema u vezi sa otpadom, a korisnik tih sredstava je bila i glavni grad Podgorica.

Takođe Vlada Crne Gore imala je priliku da u prošlosti posluje i sa „Eptisa Servicios de Ingenieria S.A.“, koja je bila uključena u izradu Studije izvodljivosti za Master plan o upravljanju otpadom i djela radne verzije Zakona o upravljanju otpadom.

Ugovor su potpisali Pomoćnik ministra za zaštitu životne sredine Siniša Stanković, Horhe Andreu, šef Kancelarije za komercijalno – ekonomske poslove Ambasade Kraljevine Španije u Beogradu, Alvar Diaz Santaklare, šef Kancelarije „Eptisa Servicios de Ingenieria S.A.“ u Beogradu, Nebojša Radojičić, gradonačelnik Nikšića, Velimir Perišić, predsjednik Opštine Šavnik i Mijuško Bajagić, predsjednik opštine Plužine.

Rok za izradu Studije izvodljivosti i Elaborata o procjeni životne sredine je tri mjeseca a izrada glavnog Projekta je predviđena do kraja godine.

Izrada projektne dokumentacije je u skladu sa sa Strateškim master planom za upravljanje otpadom, koji je usvojen u januaru 2005. i Zakonom o upravljanju otpadom, koji je usvojen krajem 2005. godine, a čiji je početak primjene najavljen za 1.novembar 2008.

Lokacija za regionalnu sanitarnu deponiju, za čvrsti komunalni otpad, je predviđena u Budošu, u blizini postojeće, a izgradnja same deponije planirana je do polovine 2009. godine.

Nikšićka lokalna uprava je obezbijedila kancelariju u kojoj će se raditi na izradi Studije izvodljivosti, a donešena je i odluka o promjeni generalnog urbanističkog plana.

Za finansiranje ovog Projekta Vladi Crne Gore na raspolaganju stoji više mogućnosti.

Evropska investiciona banka je izrazila spremnost da pod povoljnim uslovima odobri sredstva u visini od 70% od ukupne vrijednosti Projekta.

Takođe postoji mogućnost kandidovanja ovog Projekta za korišćenje sredstava iz IPA fondova.

Jedan od problema sa kojim će se sresti „Eptisa Servicios de Ingenieria S.A.“ je i previsoka cijena svakodnevnog prevoza otpada iz Šavnika, s obzirom na mali budžet Opštine, vremenske prilike i udaljenost od predviđene lokacije, koja iznosi oko 80 km.

Pomoćnik ministra Stanković je naveo da je jedno od mogućih rješenja postavljanje posebnih kontejnera koji bi omogućili odvoženje prikupljenog otpada na regionalnu deponiju jednom ili dva puta u toku nedjelje.

Da podsjetimo, Opština Plužine u saradnji sa Opštinom Nikšić već koristi usluge postojeće deponije u Budošu.

A.P.

**Ministarstvo turizma i zaštite životne sredine
600 KONTEJNERA ZA SELEKTIVNO
PRIKUPLJANJE OTPADA**

Podgorica – Ministarstvo turizma i zaštite životne sredine u saradnji sa svim crnogorskim opštinama, a u skladu sa direktivama Evropske unije, počelo je sa realizacijom pilot projekta „Selektivno prikupljanje otpada“ pod sloganom „BACI SVAKU STVAR NA PRAVO MJESTO“.

Izdvojena su sredstva od preko 250.000 € za nabavku 600 kontejnera koji će biti raspoređeni po svim opštinama kao podrška Ministarstva turizma i životne sredine svim jedinicama lokalne samouprave u Crnoj Gori.

Same opštine su se opredjelile za vrste otpada koje će se prikupljati na selektivan način, u većini papir, plastika, staklo i metal, i odredile zone, uglavnom gradske, na kojima će kontejneri biti postavljeni.

U cilju popularizacije projekta urađene su edukativne brošure, koje su već podijeljene, uz račune za komunalne usluge, u onim opštinama u kojima su postavljeni kontejneri.

Kao medijska podrška kampanje, a u cilju bolje edukacije građana o važnosti upravljanja otpadom na pravi način, urađeno je i pet spotova.

Iz Ministarstva su istakli i da su dobili obećanja od predstavnika svih medija da će se uključiti u promovisanje ovog projekta i pomoći da se što duže zadrži interesovanje građana za ovu aktivnost.

A.P.

Miroslav Jurišević
**Piva, Regionalno-
geografski pregled**
Univerzitet Crne Gore,
Filozofski fakultet, Nikšić
Februar 2008. godine

**ZAŠTITA ŽIVOTNE
SREDINE U PIVI
(2)**

Najznačajniji proces destrukcije zemljišta jeste erozija koja djeluje kao prirodni proces, ali kao posledica antropogenih aktivnosti. Destrukcijom zemljišnog sloja ostvaruju se i drugi prateći negativni procesi: spiranje, klizanje i nestabilnost tla. Kod zemljišta je potrebno sprovesti sledeće meliorativne i agrotehničke mjere: odvodnjavanje, melioracija travnjaka, popravka kisjelosti zemljišta, zaštita od erozije, obrada i đubrenje. Odvodnjavanje je potrebno i moguće sprovesti na određenim površinama u Jezercima, Ravnom i Crkvičkom polju gdje dolazi do zabarivanja i zamočvarivanja zemljišta.

Melioracija travnjaka i kisjelih zemljišta podrazumijeva sprovođenje više mjera kombinovano i pojedinačno. Za melioraciju kisjelih zemljišta, osim đubrenja, potrebno je predvidjeti kalicifikaciju sa đubrenjem. Gro kisjelih zemljišta je pod prirodnim travnjacima, sa kojih su iščezle korisne, a ostale lošije trave i korovi. Đubrenje se može smatrati najvažnijom mjerom za racionalnije korišćenje zemljišta i povećanje prinosa.

Privredne šume zahvataju 54% od ukupne površine šuma i šumskih zemljišta, a ove površine je moguće uvećati novim šumsko-uzgojnim radovima (pošumljavanje) Relativno visoko učešće zaštitnih šuma u ukupnom šumskom fondu posledica je naglašenih zaštitnih funkcija naročito u kanjonima Pive i Tare i ostalih djelova područja na strmim nagibima (iznad 35°) gdje je izražena erozija zemljišta. Na osnovu dosadašnjih istraživanja, pregleda, kao i registrovanog obima i karaktera šteta u šumi može se reći da su šume na ovom području relativno dobrog zdravstvenog stanja. Međutim, u zadnje vrijeme zapažaju se novi štetni faktori koji utiču na sušenje i nestajanje šuma, te je neophodno daleko veće poklanjanje pažnje, otkrivanju, praćenju i suzbijanju uzročnika šteta.

Površinske vode na području Pive svrstane su I i II klasu, što je u skladu sa odsustvom značajnih izvora zagađivanja. U vodotoke dopijevaju određene količine neprečišćenih komunalnih otpadnih voda iz naselja. Mjere Zaštite voda usmjerene su prije svega na zaštitu, uređenje i unapređenje sliva Pivskog jezera, a mogu se konkretizovati kroz kanisanje iskorišćenih voda, otpadnih voda

komunalnog karaktera, sanitarne otpadne vode i industrijske otpadne vode i njihovo prečišćanje na odgovarajućem uređaju. Industrijske otpadne vode (industrija na Goranskom) treba prije upuštanja u kanalizacioni sistem obezbijediti prečišćavanje preko uređaja za biološko prečišćavanje.

Atmosferske vode iz naselja Plužine takođe treba kanalisati i prije upuštanja u jezero obavezno prečistiti. Takođe je potrebno:¹

- Preduzeti zakonske mjere koje predviđaju zaštitu izvorišta za piće (izvor Sutulija) i obezbijediti tražene zone sanitarne zaštite sa permanentnim kontrolisanjem kvaliteta pijaće vode.

- Zaštiti obale jezera i njegovu okolinu od neplanske gradnje, a zabraniti odlaganje smeća i drugog otpada kako na kanjonskim stranama Pive i Vrbnice, tako i pored obala (tzv. divlje deponije)

- Urediti dio obale jezera u Plužinama i prilagoditi ga za sportsko-rekreativne aktivnosti na obalama i vodi izgradnjom odgovarajućih objekata.

- Redovno vršiti kontrolu voda na uređaju za prečišćanje kao i redovno praćenje kvaliteta voda Pivskog jezera i Vrbnice kako bi se obezbijedio zahtijevani bonitet. Ovo je posebno značajno radi unapređivanja i pospješivanja zaštite biotopa u jezeru odnosno njegovog ekosistema u cilju adekvatnog korišćenja i valorizacije.

Nizak nivo privredne razvijenosti, mali industrijski kapaciteti, nedostupnost područja i njegov izraziti planinski karakter doprinose da je područje Pive u pogledu kvaliteta vazduha, jedno od rijetko očuvanih, nezagađenih područja Crne Gore. Glavni izvori zagađivanja vazduha su individualna ložišta i izduvni gasovi automobila u naseljima duž saobraćajnica. Duga grejna sezona (oko 8 mjeseci) položaj naselja u dolinskim proširenjima, mikroklimatske karakteristike (inverzija temperature, magla) uslovljavaju relativnu zagađenost vazduha u naseljima, tokom hladnijeg dijela godine. Za ogrijev se koristi uglavnom drvo. Produkti sagorijevanja su čađ, pepeo, sumpor-dioksid, ugljen monoksid itd. Kao mjera za zaštitu vazduha, predlaže se održavanje šumskog fonda, određivanje i formiranje sanitarno zaštitnih zona oko industrijskih i komunalnih objekata.²

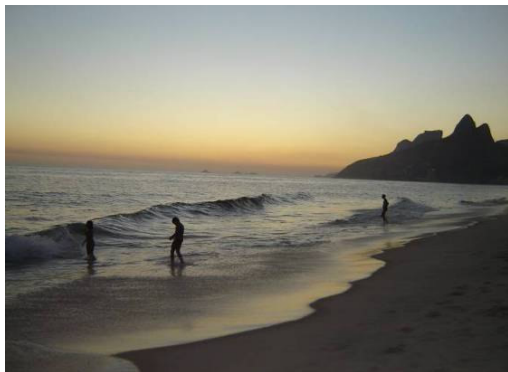
Buka se za sada javlja u pojedinim slučajevima i ne predstavlja veliki problem u ovom trenutku.

U okviru kopnenih sistema dominiraju šumski ekosistemi, agroekosistemi i urbani ekosistemi. Prirodni pejzaž je narušen hidroakumulacijom što se posebno primjećuje u vrijeme opadanja nivoa vode, zatim izgradnjom infrastrukture posebno na strmim djelovima u pravcu Trse i neposrednoj okolini Plužina. Zaštitu prirodnog pejzaža treba obezbijediti saniranjem narušenog dijela prostora putem zabrane korišćenja u određenim šumsko-uzgojnim radovima. Ovdje dominira brdski i brdsko-planinski tip prirodnog pejzaža.

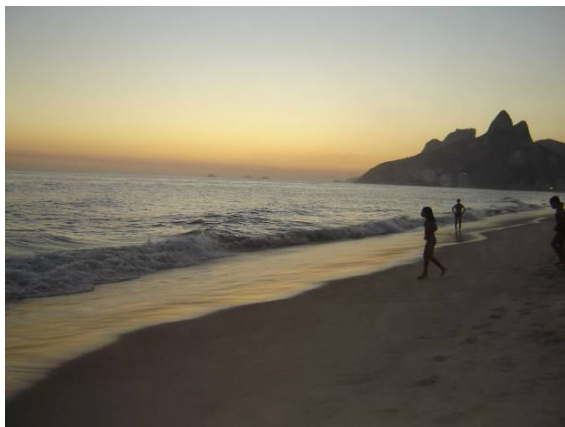
KRAJ

¹ Prostorni plan opštine Plužine, Nacrt plana, Titograd, 1988.god, str.196

² Prostorni plan opštine Plužine, Nacrt plana, Titograd, 1988.god, str.198-199

EKO GALERIJA**Pripremio: mr Nikola Perović**

Čuvena plaža Ria de Ženeira, Ipanema, poznata po svojoj ljepoti i poznatoj pjesmi "Djevojka iz Ipaneme", svakodnevno je mjesto okupljanja i danju, a i kasno popodne. Naime, posle divnih prizora u toku dana kao na ovim fotografijama, u suton stotine ljudi opet dolaze na Ipanemu i jedinstveno tapšu u znak zahvalnosti boginjama mora, što je i autor ovih fotografija u više navrata činio.

I UN prave propuste!?

London- Istraživači BBC-a su otkrili velike propuste u okviru programa „Mehanizam čistog razvoja“, kojim Ujedinjene Nacije podstiču zemlje u razvoju da smanje emisiju ugljen-dioksida. Naime, u Indiji su otkriveni slučajevi da kompanije traže višemilionske donacije, kako bi, navodno, primjenile nove tehnike za smanjenje emisije CO₂, dok zapravo i sami rukovodioci tih firmi priznaju da bi

se to moglo uraditi i bez novčane pomoći UN.

BBC-jev tim ističe da ovakve pojave izazivaju sumnju u efikasnost programa „Mehanizam čistog razvoja“ i nameću pitanje da li velike subvencije koje UN izdvajaju za njegovu realizaciju zaista vode ka smanjenju emisije ugljen-dioksida?!

Redakcija „Ekologa“ podržava sva slična istraživanja, jer primjeri za zloupotrebu donacija nijesu zabilježeni samo u Indiji, međutim, imajući u vidu zastarjelost većine fabričkih postrojenja u zemljama u razvoju, smatramo da bez subvencija i strožije kaznene politike teško može da se postigne zadovoljavajuće smanjenje emisije štetnih gasova. Po nama, održiva varijanta je kontrolisanje datih sredstava i formiranje stručnih tijela koja će imati ulogu supervizora.

Generalni sekretar UN upozorio na globalnu krizu hrane**BEZ PRAVA NA GREŠKU**

Rim – Na samitu UN za hranu i poljoprivredu, koji je početkom juna održan u glavnom gradu Italije, uz učešće preko 4.000 predstavnika iz više od 180 zemalja, Generalni sekretar Ban Ki -Mun je istakao da borba sa trenutnom globalnom krizom prehrane nikako ne smije da se izgubi i pozvao međunarodnu zajednicu da se ujedini u cilju prevazilaženja ovog problema.

Ban Ki-Mun je saopštio podatak da je godišnje potrebno od 15 do 20 milijardi dolara kako bi se podstakla proizvodnja hrane i borba protiv gladi, dok je šef programa UN za hranu, Žozet Širan, rekao da će donacija od 1,2 milijardi dolara obezbijediti hranu za 75 miliona ljudi, koji ne mogu da je priušte zbog sve većih cijena.

Učesnici samita u Rimu su bili podjeljeni oko uloge koju u povećanju cijena hrane imaju biogoriva, čak do te mjere da je u nekim zemljama došlo do pravih pobuna.

Iako smo i ranije objašnjavali neke prednosti i mane upotrebe biogoriva, opet ćemo se osvrnuti na dileme koje izazivaju podjele kod ekoloških eksperata.

Naime, neki naučnici tvrde da povećanje proizvodnje biogoriva, sem što direktno utiče na povećanje cijena hrane i prouzrokuje glad, neposredno utiče i na nestanak šuma i globalno zagrijavanje.

Zbog potrebe većeg obradivog prostora dolazi do krčenja velikih količina drveća, što po nekim istraživanjima automatski prouzrokuje globalno zagrijavanje, jer 25% gasova staklene bašte

nastaje kao posljedica iskrčenih i posječenih stabala.

Druga grupa stručnjaka tvrdi, koristeći zvanične podatke američke vlade, da svega 3% porasta cijena hrane u svijetu može da se pripiše povećanoj proizvodnji biogoriva, i opominje da treba praviti razliku između njegovih vrsta.

Tako, dok ne spore da su goriva bazirana na poljoprivrednim proizvodima, u najmanju ruku, problematična, ističu u prvi plan goriva dobijena od prerađene celuloze, koja nije jestiva, i predlažu da se, zbog izobilja jeftine celuloze, nastave dalja istraživanja o proizvodnji biogoriva.

Čini se da je pred svjetskim ekspertima je, sve češće, ona hamletovska dilema „Biti il' ne biti, pitanje je sad?“.

Amazonski Indijanci gađaju avione STRIJELAMA PROTIV OKUPACIJE

Brazilijska - Brazilska vlada je prikazala fotografije pripadnika jednog plemena, iz područja Amazona, dok strijelama pokušavaju pogoditi avion koji ih je nadlijetao, kako bi svijet bolje shvatio ugroženost njihovog načina života, s obzirom da još uvijek žive u gotovo potpunoj izolovanosti od civilizacije.

Antropolozi znaju za ovo pleme već oko 20-tak godina, ali su tek sad odlučili da objave fotografije kako bi upozorili na opasnost od sječe drveća i izgradnje autoputa u gustom prašumi na granici sa Peruom.

Redakcija „Ekologa“ ovaj potez brazilske vlasti smatra veoma nepromišljenim.

Da obrazložimo, obzirom na slučaj kada je početkom tekuće godine zalutali metak pogodio, tik do rezervoara sa gorivom, avion pri slijetanju na podgorički aerodrom, nikako ne gledamo sa simpatijama bilo kakvu agresiju prema sredstvima koje prevoze ljude.

Šta bi bilo kada bi počinitelj ovog zlodjela rekao da je tim prekršajem protestovao zbog nelegalne sječe i nezakonske prodaje šuma u Crnoj Gori?!

Nasilni slučajevi nikako ne idu u korist zaštite životne sredine, niti se mogu, a ni trebaju, tolerisati. U suprotnom prijeti opasnost od pojave „Indijanaca“ u svim državama, pogotovo onim u razvoju, gdje je gradnja modernih saobraćajnica naročito izražena.

Odbijena ponuda Ekološkog pokreta Vrbasa Koncentracija štetnog polena nezanimljiva vrbaškom Domu zdravlja

Vrbas – Ponuda NVO „Ekološki pokret Vrbasa“ o redovnom informisanju u vezi koncentracije štetnog polena u vazduhu po vrstama biljnih alergena, koje bi, za razliku od izvještaja koji idu za javnost, sadržalo detaljne analize o dnevnim kretanjima i brojčanim vrijednostima polena po vrstama, na žalost, nije bila dovoljno primamljiva za rukovodstvo Doma zdravlja „Veljko Vlahović“.

„Ekološki pokret Vrbasa“ je, uz izvještaje, ponudio i pomoćni materijal sa dodatnim objašnjenjima o karakteristikama biljnih alergena i graničnim vrijednostima polena za senzibilizaciju kako oboljelih, tako i zdravih osoba.

Uzimajući u obzir podatak da oko 10.000 stanovnika Vrbasa ima zdravstvenih problema prouzrokovanih polenskom alergijom, veoma brine odbijanje rukovodstva vrbaškog Doma zdravlja da koristi podatke „Ekološkog pokreta Vrbasa“ koji, uzgred rečeno, za svoj rad nije tražio nikakvu nadoknadu, pogotovo što, kako saznajemo, ova zdravstvena ustanova u svom sastavu nema alergologe.

Davajući punu podršku g-dinu Ratku Đurđevcu i ostalim kolegama iz „Ekološkog pokreta Vrbasa“, da nastave sa radom u interesu građana, prvenstveno Vrbasa, podsjećamo da svaki peti stanovnik naše planete ima alergiju na neku vrstu polena i da je, što najviše zabrinjava, konstantno izražen trend porasta broja oboljelih.

Crna Gora takođe ima veliki broj stanovnika koji su alergični na neku vrstu polena, a zabrinjava činjenica da javnosti nije omogućeno da sazna polensku prognozu.

Kao zemlja čiji se razvoj, u najvećem djelu, zasniva na turizmu, a uz to je i prva ekološka država, Crna Gora bi morala da se pozabavi sa ovim problemom na ozbiljniji način i redovnim izvještajima o koncentracijama štetnog polena omogućiti bolju zdravstvenu zaštitu kako svojim stanovnicima, tako i stranim turistima.

Takođe apelujemo na medije da pomognu ovaj vid prognoze, koja prema broju oboljelih garantuje i veću zainteresovanost korisnika i mogućnost poboljšanja informativnog programa.

ECOLOG team

**Predstavljamo:
NVO PREPOROD NIKŠIĆ**

Udruženje za borbu protiv bolesti zavisnosti i promovisanja ispravnih načina življenja „Preporod“ iz Nikšića je neprofitna, vanstranačka asocijacija građana registrovana u Ministarstvu pravde, 26.06.2006. godine, na Međunarodni dan borbe protiv narkomanije.

NVO „Preporod“ je jedina je organizacija u Crnoj Gori koja u tretiranju bolesti zavisnosti, između ostalog, rabi i lična iskustva i svjedočanstva samih bivših zavisnika.

„Preporod“ je uspostavio redovnu komunikaciju i ostvario uspješnu saradnju sa većim brojem komuna i centara za kompletnu rehabilitaciju i resocijalizaciju iz Crne Gore i bližeg i šireg okruženja (Srbija, B i H, Hrvatska, Španija), u koje upućuje ljude koje uspije odobrovoljiti da prihvate dugotrajno liječenje.

Značajan broj realizovanih projekata, za relativno kratko vrijeme, i svakodnevno bavljenje problemom zavisnosti, preporučili su NVO „Preporod“ da i Ujedinjene Nacije, preko svoje kancelarije koja tretira problem droga i kriminala UNODC, svrstaju nikšićku organizaciju u red svojih sagovornika i respektabilnih partnera.

Institut za javno zdravlje, koji je, za potrebe Države, bio nosilac aktivnosti na izradi Nacionalne strategije za borbu protiv droga 2008-2012 god, uključio je NVO „Preporod“ u ovaj važni projekat. Naime, predstavnik Preporoda je bio član Radne grupe koja je izradila «Nacionalni

strateški odgovor na droge u Crnoj Gori 2008-2012.»godine.

Najveće priznanje za aktivnosti i ostvarene rezultate, do sada, stiglo je ovih dana iz Štokholma iz Švedske, gdje je NVO „Preporod“ pozvan da učestvuje na Prvom svjetskom forumu protiv droge, koji se održava pod patronatom Njenog Visočansva Kraljice Švedske i koji će okupiti najznačajnije svjetske borce protiv droge. Ipak, iz „Preporoda“ ističu da je njima najmilija nagrada „povraćen mir u domove porodica kojima smo do sada pomogli”.

Za dvije godine postojanja, od „Preporoda“ je pomoć zatražio veliki broj zavisnika, kao direktnih korisnika usluga, od kojih su dosta njih uspjeli odobrovoljiti, motivisati i uputiti na dugotrajno liječenje u neku od ustanova sa kojima sarađuju, i mnogo članova njihovih porodica čije živote je takođe trebalo tretirati, savjetovati i upućivati na načine ophođenja prema rehabilitantu za vrijeme trajanja rehabilitacije.

Važno je istaći da su usluge NVO „Preporod“ besplatne, što dodatno govori o velikoj želji nikšićkih boraca protiv droge, da pomognu svima koji imaju problem sa narkoticima.

„Polazeći od pretpostavke da su porodice zavisnika svakako, pa i materijalno skroz ruinirane, svoje usluge nikad ne naplaćujemo, da nekog ko misli i očekuje da mu se u Preporodu može pomoći eventualno ne bi doveli u situaciju da zbog nemanja novca ne zakuca na naša vrata”- obrazlažu ovakav stav.

Nedavno su kancelariju Preporoda posjetili i članovi Evropskog centra za monitoring droga i zavisnosti od droga (EMCDDA), jedne od prioritarnijih agencija Evropske Unije, tako da se i posjeta uvaženih gostiju iz EU može tretirati kao svojevrsno priznanje najuticajnijih boraca protiv droge u Evropi.

Kontakti sa kancelarijom Udruženja za borbu protiv bolesti zavisnosti i promovisanja ispravnih načina življenja „Preporod“ mogu se osvariti na sledeći način:

Tel/fax: + 382 (0) 20 213 043

Mob: + 382 (0) 67 423 995

e -mail: preporod@cg.yu

Kontakt osoba:

Jovan Bulajić- Direktor NVO „Preporod” Nikšić

UOČI I U POMOĆ PRISKOČI

Nikšić - Projektom „*Elektronska edukacija kao sredstvo i alternativa u prevenciji bolesti zavisnosti*”, Udruženje građana „OZON” Nikšić, nastavlja sa edukacijom stanovništva o pogubnosti bolesti zavisnosti.

U cilju obilježavanja 26. juna, Svjetskog dana borbe protiv narkomanije i nelegalne trgovine, kreiran je Elektronski priručnik za porodicu „**UOČI I U POMOĆ PRISKOČI**”, koji bi trebalo da pomogne članovima porodice da, eventualno, među sobom primijete simptome upotrebe narkotika i reaguju, kako bi što prije pomogli oboljelom.

Pošto je jedan od osnovnih ciljeva u radu NVO „OZON” jačanje porodice kao osnovne ćelije društva, a Udruženje smatra da je edukacija ujedno i najbolji vid prevencije, ovaj priručnik je podjednako namjenjen svim članovima porodice, od najmlađih do najstarijih, i trebalo bi da doprinese povećanju njihovog interesovanja za problem narkomanije.

Podaci iz priručnika, u najvećoj mjeri, temelje se na individualnim iskustvima pojedinaca koji su imali problem sa drogom.

Cilj priručnika je da djeluje preventivno i opomene čitaoca da pokloni više pažnje svojoj porodici.

Udruženje građana „OZON“ Nikšić imalo je nesebičnu pomoć, pri odabiru ispravne terminologije i koncipiranju uvodnog dijela priručnika, od kolega iz Udruženja za borbu protiv bolesti zavisnosti i promovisanja ispravnih načina življenja „Preporod”, koji su svojim znanjem i savjetima doprinijeli kvalitetu priručnika.

Priručnik „**UOČI I U POMOĆ PRISKOČI**” poslat je na veliki broj elektronskih adresa uz dozvolu za dalje distribuiranje samo u originalnom izdanju, u pdf verziji. Priručnik je produkt isključivo volonterskog rada.

Konkursi za raspodjelu sredstava NVO „GUGLOVANJEM” DO REALNOSTI

Nikšić- Vođen interesovanjem da se upoznam sa radom nevladinih organizacija koje su, na ovogodišnjim konkursima za raspodjelu sredstava NVO sektoru, koje su raspisali Ministarstvo turizma i zaštite životne sredine, odnosno lokalna uprava S.O.Nikšić, dobile novac za realizaciju projekata pokušao sam da koristeći internet, uz pomoć jednog od najboljih svjetskih pretraživača „Google”, dođem do podataka o ranijim aktivnostima ovih udruženja. Pa, iako sam bio pripremljen na mogućnost nepostojanja informacija o pojedinim organizacijama i njihovim realizovanim aktivnostima, nijesam ni sumnjao da će to biti u mjeri u kojoj se ispostavilo da jeste. Tako, na primjer, od 30 NVO, koliko ih je dobilo sredstva od nikšićke lokalne uprave, o njih 9 nema nikakvih podataka na „Google”-u, o jednoj imaju samo podaci iz Registra, a jedna NVO se spominje samo na rezultatima sa prošlogodišnjeg konkursa, na kome je, naravno, dobila sredstva za realizaciju kandidovanog projekta. Ostavljajući rezervu za slabu medijsku prezentaciju kako rada ovih organizacija, tako i njihovih projektnih aktivnosti, ipak me brine činjenica što se javnost ne može upoznati o asocijacijama građana koje dobijaju podršku za projekte, pogotovo zbog izražene zloupotrebe civilnog sektora i postojanja velikog broja „fantomskih” NVO. Kao što smo u prošlom broju pisali i nikšićka lokalna uprava je izrazila svoju zabrinutost zbog sličnih stvari, ističući da one organizacije koje nijesu predale finansijske izvještaje o utrošenim sredstvima neće moći opet dobiti novac za svoje projekte. I na sastanku predstavnika NVO i Ministarstva turizma i zaštite životne sredine bilo je riječi o zloupotrebi finansijskih sredstava. Pomoćnik ministra Siniša Stanković je najavio slično sankcionisanje NVO koje ne predaju finansijske izvještaje, a Goran Đurović iz CRNVO je istakao da će na Konkursu za raspodjelu sredstava od dijela prihoda od igara na sreću biti primjenjen novi model koji bi trebalo da svede mogućnost manipulisanja kandidovanim projektima na manji nivo. Lično smatram da je stav nadležnih institucija o zloupotrebi dobijenog novca veoma blag i da onemogućavanje učešća na budućim konkursima nije dovoljna sankcija NVO-ma koje nijesu iskoristile sredstva na pravi način. Pošto je riječ o pronevjeri državnih sredstava smatram da je najbolje rješenje pokretanje krivičnog postupka protiv lica koja predstavljaju organizaciju, jer u suprotnom postoji realna opasnost od svjesnog zloupotrebljavanja dobijenog novca i poslovanja po principu „uzmi pare i ćeraš dalje”, što u prošlosti civilnog sektora nije bio rijedak slučaj. Nadam se da će i tužilaštvo misliti tako.

Aleksandar Perović

POČELA NAPLATA EKO TAKSE

Podgorica – Od 15. juna 2008. godine Crna Gora je počela sa naplatom eko takse.

Poštujući obaveze koje proizilaze iz sprovođenja multilateralnih sporazuma u oblasti zaštite životne sredine, reformi u kontekstu procesa pridruživanja Evropskoj Uniji, kao i po osnovu preporuka Svjetskog savjeta za turizam i putovanja (WTTC), uvedena je ova naknada, sa krajnjim ciljem da se prikupljena sredstva iskoriste za realizaciju operativnih mjera kojim se čuvaju i unaprjeđuju prirodni potencijali Crne Gore ekološke države.

Eko taksu će ubuduće plaćati sva fizička i pravna lica za korišćenje drumskih motornih vozila i njihovih priključnih vozila na teritoriji Crne Gore.

Visine naknade određene su prema vrsti motornih i priključnih vozila koja se koriste. Eko vinjeta, koja se dobija plaćanjem EKO NAKNADE, važi za period od godinu dana.

Dobijenu naljepnicu potrebno je postaviti s unutrašnje strane vjetrobranskog stakla u gornji desni ugao!

Pošto će sredstva prikupljena naplatom eko naknade predstavljati namjenski prihod Budžeta Crne Gore, koristiće se isključivo za finansiranje konkretnih projekata za zaštitu i unapređenje životne sredine, kao što su:

- Pošumljavanje i ozelenjavanje javnih površina, i doprinos najvećem izazovu današnjice – globalnoj borbi sa klimatskim promjenama i redukcijom nivoa emisije CO₂;
- Sprječavanje i redukcija zagađivanja rijeka, jezera i mora iz industrijskih i komunalnih izvora zagađenja;
- Sprječavanje i redukcija aero zagađenja;
- Očuvanje kvaliteta poljoprivrednog zemljišta;
- Zaštita ugroženih biljnih i životinjskih vrsta;
- Očuvanje autohtonih i endemičnih vrsta;
- Sprječavanje degradacije obalnog područja i linearne urbanizacije obale;

Cijene eko naknada

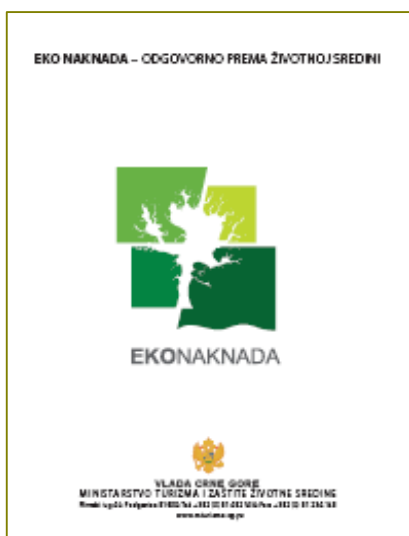
Drumska motorna vozila za prevoz putnika sa najmanje 4 točka	Kategorija M	Cijena (€)
Motorna vozila za prevoz putnika koja, pored sjedišta vozača, imaju najviše još osam sjedišta	M1 	10, 00
Motorna vozila za prevoz putnika koja, pored sjedišta vozača, imaju više od osam sjedišta i čija najveća dozvoljena masa ne prelazi 5t	M2 	30, 00
Motorna vozila za prevoz putnika koja, pored sjedišta vozača, imaju više od osam sjedišta i čija je najveća dozvoljena masa veća od 5t	M3 	50, 00

Drumska motorna vozila za prevoz tereta sa najmanje 4 točka	Kategorija N	Cijena (€)
Motorna vozila za prevoz tereta čija najveća dozvoljena masa ne prelazi 3,5t N1	N1 	80, 00
Motorna vozila za prevoz tereta čija je najveća dozvoljena masa veća od 3,5t, ali nije veća od 12t N2	N2 	100, 00
Motorna vozila za prevoz tereta čija je najveća dozvoljena masa veća od 12t N3	N3 	150, 00

- Proširenja zaštićenih područja;
- Održiva valorizacija potencijala nacionalnih parkova, zaštićenih područja, planinskih eko sistema;
- Sanacija prethodnih industrijskih zagađenja;
- Ujedačeni regionalni razvoj i smanjenje razvojnih nejednakosti;
- Doprinos izgradnji efikasnog sistema zaštite lica i grupa sa posebnim potrebama;
- Više sportskih i rekreativnih terena za djecu i odrasle;
- Podizanje svijesti i znanja o jedinstvenosti prirodnih vrijednosti Crne Gore i obrazovanje za održivi razvoj.

Sve informacije o konkretnim projektima, koji se realizuju namjenskim prihodima od naplate EKO NAKNADE, biće dostupne na sajtu www.ecotax-montenegro.gov.me

Na sajtu Vlade CG dostupna je brošura u kojoj su detaljno objašnjene sve informacije u vezi eko naknade.

Prve reakcije turista koji su ušli u Crnu Goru od početka naplate eko takse su u najvećem dijelu pozitivni, što veoma raduje, jer je to najbolji pokazatelj povećanja nivoa ekološke svijesti u okruženju. Nadamo se da će se uskoro početi primjenjivati i ostale direktive EU, koje se tiču zaštite životne sredine, na obostranu korist kako stanovnika Crne Gore, tako i turističkih posjetilaca.

ECOLOG team

➡ **Velington** – Od 2009. godine Novi Zeland će, u sklopu plana štedljivog osvijetljavanja prostorija, izbaciti iz upotrebe standardne sijalice. Vlada Novog Zelanda očekuje da će se, zahvaljujući ovom planu, do kraja naredne decenije ostvariti ušteda od gotovo 375 miliona američkih dolara godišnje. Ministar energetike Dejvid Parker istakao je da od ukupne količine električne energije koju troše standardne sijalice samo 5% utiče na nivo osvijetljenja, dok se ostatak rasipa na proizvodnju toplote. Strategija novozelandskih vlasti, koja predviđa upotrebu štedljivijih sijalica, ima za cilj smanjenje upotrebe električne energije za osvijetljavanje u čitavoj zemlji za 20% do 2015. godine.

➡ **Stokholm** – Od kraja 2007. godine u Švedskoj se od kandidata koji polažu vozački ispit zahtjeva da prođu i test iz ekološke vožnje. Švedski instruktori vožnje savjetima kao što su: kočenje motorom, kako bi se usporio automobil, prije upotrebe kočnice, vožnja 4. i 5. brzinom kada je god to moguće, neagresivno startovanje automobila i preticanje samo kada se baš mora, pokušavaju uticati na manje zagađenje životne sredine i omogućiti uštedu novca od čak 10% za nabavku goriva. Ekološka vožnja je postala popularna i u švedskim transportnim kompanijama koje daju svojim vozačima savjete kako da uštede gorivo i znatno smanje emisiju ugljen-dioksida. Inače, na švedskim ulicama se voze automobili sa najvećom potrošnjom goriva. Švedsko Ministarstvo ekologije najavilo je da će na jesen tekuće godine objaviti ciljne kvote smanjenja emisija CO₂, pri čemu bi ekološka vožnja imala veoma važnu ulogu.

➡ **Beograd** – Agencija za reciklažu objavila je podatak da se u Srbiji reciklira svega 5% elektronskog otpada, dok se u zemljama EU čak 50% ovog otpada koristi za sirovine. Prema procjenama stručnjaka najviše elektronskog otpada, kao što su računari, štampači, skeneri, ima u preduzećima, ali samo mali broj njih pravilno postupaju sa ovom vrstom opasnog otpada. Iako su Zakonom o postupanju sa otpadnim materijama predviđene visoke novčane kazne za pravna lica koja nepropisno odlažu elektronski otpad, neefikasna politika kažnjavanja glavni je krivac za ovakvu situaciju, smatraju kompetentna lica. Elektronski otpad sadrži olovo, kadmijum, živu, berilijum i druge komponente koje su opasne, pa se neadekvatnim postupanjem oslobađaju različite toksične supstance koje direktno utiču na zagađivanje životne sredine. U Srbiji postoje dva preduzeća koja se bave reciklažom jednog dijela elektronskog otpada. Tačnije, ove kompanije imaju mogućnost reciklaže oko 80% elektronskog otpada i odvajaju metal, gumu i plastiku, dok djelove poput hard diskova i baterija upućuju dalje, u reciklažne centre u Evropi.

Iz Agencije za reciklažu najavljuju nove zakonske odrednice u oblasti elektronskog otpada i podsjećaju da je 2004. godine, kada je ovaj proces počeo, stanje bilo mnogo gore.

ECOLOG team

**EKO EDUKATOR
PRIPREMA ZA
RECIKLAŽU**

U cilju davanja doprinosa pilot Projektu Ministarstva turizma i zaštite životne sredine „Selektivno odvajanje otpada“, odlučili smo da, praktičnim savjetima kako pravilno pripremiti materijal za recikliranje prije nego što se ubaci u kontejner, pokušamo animirati i građane da se uključe u ovu kampanju.

Prvo ćemo podsjetiti čitaoce da je reciklaža, zapravo, proces sakupljanja i upotrebe već korišćenih materijala i odbačenih proizvoda, u cilju njihovog ponovnog upotrebljivanja kao sirovine u proizvodnji istih ili sličnih proizvoda.

Kako bismo olakšali posao onima koji sakupljaju otpad, kako iz domaćinstva tako i kancelarijski, bilo bi poželjno da odvojimo papir, staklo, plastiku i konzerve od biorazgradivog đubreta u nekoliko različitih kesa ili namjenskih manjih kanti. U nastavku prenosimo neke korisne savjete kako da se postupa sa otpadom prije nego što se baci u kontejner. Boje pasusa teksta odgovaraju bojama na kontejnerima u koje treba da se ubaci vrsta otpada, o kojoj se u kolorisanom djelu govori.

Papir (novine, magazini, brošure, reklamni materijal...) možemo pripremiti za recikliranje tako što ćemo izvaditi spajalice.

Laki karton možemo spljoštiti ili presaviti, tako da bi zauzimao što manje prostora.

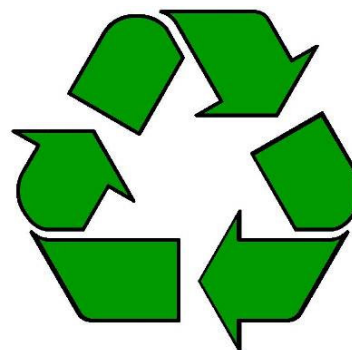
Kartonska pakovanja sa stiroporom možemo razdvojiti, a nakon odvajanja stiropora karton spljoštiti.

Tetrapak treba prvo isprati, odvojiti plastični poklopac, a zatim spljoštiti.

Iz kartonskih kutija za hranu potrebno je odstraniti ostatke a zatim je spljoštiti.

Aluminijske konzerve možemo isprati i zgnječiti.

Čelične konzerve poželjno je isprati. Nema potrebe za skidanjem etikete.

Plastične flaše je poželjno isprati i spljoštiti, ukoliko može, skinuti čep, a etiketu ostaviti. Plastična pakovanja od hrane treba isprati.

Staklene flaše, čaše i tegle prije bacanja u kontejner neophodno je dobro isprati, odstraniti poklopac, a etikete ne dirati.

Što se tiče odbačenih tekstilnih proizvoda najbolje rješenje je da staru garderobu odnesemo u Crveni krst, ili je ostavimo pored kontejnera, jer uvijek ima neko kome je potrebna.

Sa drvenih otpadaka poželjno je odstraniti eksere. Pri odbacivanju kućnog opasnog otpada (razne hemikalije, sredstva za čišćenje i sl.) moramo voditi računa da naljepnica koja govori o kakvom je proizvodu riječ ostane na ambalaži.

Za ostale vrste otpada, kao što su električna i računarska oprema, baterije, bijela tehnika, televizori, video i DVD uređaji, nema prethodne pripreme i najbolje se obratiti specijalizovanim institucijama, koje, nerijetko, potpuno besplatno utovaraju i odvoze ovakve proizvode.

...I JOŠ***Savjeti za ponovnu upotrebu u kancelariji***

- Štampajmo samo ono što je neophodno;
- Prije nego odštampamo dokument, pročitajmo ga i ispravimo greške, kako bismo izbjegli ponovno štampanje;
- Fotokopirajmo obostrano;
- Štampajmo ili fotokopirajmo na praznoj strani već odštampanih papira;
- Proširimo margine na papiru kako bi stalo više teksta;
- Čuvajmo dokumenta u kompjuteru umjesto na papiru;
- Prije nego što odbacimo staru opremu razmislimo o mogućnosti da je poklonimo, možda znamo nekog ko može da je iskoristi.

ECOLOG team

OZON EKO KALENDAR

bilten.ekolog@gmail.com

5. jun – Svjetski dan zaštite životne sredine

8. jun – Svjetski dan okeana

17. jun – Svjetski dan borbe za plodno zemljište

18. jun – Svjetski dan Sunca

20. jun – Svjetski dan izbjeglica

26. jun – Svjetski dan borbe protiv narkomanije i nelegalne trgovine

Originalan je samo primjerak poslat sa elektronske adrese:

bilten.ekolog@gmail.com

Redakcija

„OZON“ OTVORIO BLOG

Udruženje građana „OZON“ Nikšić je u cilju uspostavljanja bolje komunikacije sa svakodnevnim internet korisnicima pokrenulo blog naziva „ISTINA“, koji treba da podstakne posjetioce da iznesu svoje mišljenje o aktuelnim društvenim problemima i doprinese povećanju interesovanja za demokratsku diskusiju i javno iznošenje ličnog stava.

Prvi blog „Sloboda“ poziva posjetioce da iskaže lični stav o nivou građanske slobode i slobode medija u Crnoj Gori.

NVO „OZON“ se za pokretanje bloga odlučio nakon iznošenja podataka iz Agencije za telekomunikacije da internet u Crnoj Gori koristi oko 206.000 građana, što odgovara penetraciji od 33,3%.

Pošto je strategija NVO „OZON“ da se u najvećoj mjeri bavi elektronskom edukacijom građana, logično je da su upravo internet korisnici ciljna grupa, pa je ovaj podatak samo još jedan dokaz o ispravnoj i održivoj viziji našeg udruženja. Blog „ISTINA“ možete posjetiti i ostaviti svoj komentar na adresi:

www.blogovanje.com/ISTINA

Otvori svoje oči!

Zauzmi svoj stav!

Ostvari svoja prava!

Navikni da živiš slobodno!!!

IZVORI INFORMACIJA

Ministarstvo turizma i zaštite životne sredine

VOA

BBC

Tanjug

B 92

Politikin zabavnik

Ekološki pokret Vrbasa

Elektronski bilten

EKOLOG

Godina I Broj 5 ► Jun 2008 ISSN 1800-7031

Osnivač i izdavač:

Udruženje građana „OZON“ Nikšić

Glavni i odgovorni urednik:

Aleksandar Perović

Redakcija:

mr Radoš Đurović, Aleksandar Perović

Savjet biltena:

mr Nikola Perović

Kompjuterska priprema:

OZON team

Tiraž:

Neograničen

Distribucija:

Besplatna, elektronskom poštom

Adresa redakcije:

Ul. Beogradska S6-A

81 400 Nikšić, Crna Gora

Telefoni:

+382 (0) 68 497 754 & +382 (0) 67 657 279

E-mail:

bilten.ekolog@gmail.com

Molimo Vas da ne štampate elektronski bilten „Ekolog“, ukoliko to zaista nije neophodno, i tako podržite akciju „Sačuvajmo naše šume“.

Redakcija

**The Association of Citizens "OZONE" Nikšić
Montenegro – First ecological state**